

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Eva Ludvíková

Interpretace díla A. S. Puškina Evžen Oněgin a zrcadlení autorova
života na pozadí příběhu

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v práci.

V Olomouci dne 15. dubna 2013

.....

podpis

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, jeho ochotu a čas a poskytování cenných rad a připomínek.

Obsah

Úvod	6
1 Literární kontext.....	8
1.1 Romantismus.....	8
1.2 Literární kontext v Rusku	9
2 Autor.....	10
2.1 Život.....	10
2.2 Tajemstvím opředená smrt.....	11
2.3 Charakter tvorby	11
2.4 Díla.....	13
2.5 Puškinův vliv na své pokračovatele	13
3 Interpretace díla.....	15
3.1 Vznik díla.....	15
3.2 Dějová linie.....	16
3.3 Kompozice	16
3.3.1 Oněginská strofa	18
3.4 Titul, čas a prostor.....	19
3.5 Analýza postav	20
3.5.1 Evžen Oněgin	20
3.5.1.1 Dopis Evženovi.....	22
3.5.2 Vladimír Lenskij.....	23
3.5.3 Olga Larinová	24
3.5.4 Taťána Larinová	24
3.5.4.1 Dopis Taťáně	25
3.5.5 Chůva Filipjevna.....	26
3.6 Autorský subjekt	26
3.7 Analýza motivů	28

3.7.1	Motiv lásky	28
3.7.2	Motiv přátelství.....	31
3.7.3	Motiv svazku	31
3.7.4	Motiv boje.....	32
3.7.5	Motiv smrti	32
3.8	Jazyková složka	33
3.8.1	Postavy založené na reálném základu	34
3.8.1.1	Literární postavy	34
3.8.1.2	Skutečně žijící osobnosti.....	35
4	Zrcadlení autorova života na pozadí příběhu	37
4.1	Hlava první.....	37
4.2	Hlava druhá.....	38
4.3	Hlava třetí.....	39
4.4	Hlava čtvrtá.....	39
4.5	Hlava pátá	40
4.6	Hlava šestá	40
4.7	Hlava sedmá.....	40
4.8	Hlava osmá.....	41
	Závěr.....	43
	Literatura	45

Úvod

Spisovatel, který se svými slovy nebál sdělit vlastní myšlenky a názory, i když za ně byl stíhán. Autor, který svým dílem předznamenal vývoj ruské literatury a směřoval své následovníky. Básník, který dal světu *Evžena Oněgina*, mnohokrát diskutované dílo, které i po téměř dvou stoletích existence dokazuje autorovu genialitu. To je Alexandr Sergejevič Puškin.

Spisovatel obohatil světové literární dědictví o mnohá díla, která slavila úspěch u tehdejší společnosti a která byla zároveň vlivnými lidmi odmítána. Ve svém díle zanechal Puškin sám sebe, své myšlenky, postoje, stejně tak city, bolesti, životní osudy. Do díla tedy promítal nejen životní peripetie svých hrdinů či soudobé události tehdejšího Ruska. V jeho tvorbě vidíme i Puškina samotného. Nahlížíme do jeho nitra a poznáváme ho jako člověka, obyčejného člověka, kterým jsme i my sami, stále ovšem zůstává individualitou, která je zmítána svými radostmi a strastmi.

S dílem *Evžen Oněgin* jsem přišla do kontaktu již při svém studiu na gymnáziu, ovšem román jako celek jsem poznala až na vysoké škole. Již první verše mě uchvátily, ucítila jsem v nich lehkost básnickova vyprávění. Hned od počátku mě zaujal fakt, že mezi řádky cítím samotného Puškina, i když jsem očekávala, že se budu držet převážně příběhu Evžena a Taťany. Román mě absolutně strhl do děje a já jako čtenář jsem měla pocit, že v příběhu sama žiji.

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala překlad Josefa Hory, který je považován za nejzdařilejší. Nemohu opomenout fakt, že v otázce překladu tohoto díla je důležité si uvědomit, že Josef Hora je pomyslným spoluautorem, protože překlad veršů podle mého názoru dovedl do dokonalosti, zároveň se mu podařilo zachovat informační celistvost a znaky oněginské strofy, stejně tak neumlčel v díle autorovu persónu.

Cíl práce zahrnuje čtyři celky, které určují charakter mého snažení. Mým úvodním záměrem je přehledně shrnout literární kontext tehdejší doby a dostatečně obsáhnout Puškinův život a literární tvorbu. V největší části práce se zaměřím na vlastní interpretaci tohoto pozoruhodného díla. Na závěr bych chtěla postihnout odraz autorova života v knize.

V otázce Puškinova života se zaměřím na stěžejní mezníky, které ho utvářely nejen jako člověka, ale také jako spisovatele. Popíšu charakter jeho tvorby a významná literární díla, která z jeho spisovatelského pera vzešla. Nakonec zhodnotím Puškinův vliv na následné utváření spisovatelské obce v Rusku.

V největší části práce, v samotné interpretaci, se budu na úvod zabývat vznikem díla, dějovou linií a kompozicí. Dále se zaměřím na charakter postav, které utváří příběh, a na autorský subjekt, který je silně v příběhu znát. Následně analyzuji motivy a jazykovou stránku díla.

Jako poslední část práce bych chtěla promítnout přítomnost autorova života a osobnosti na pozadí příběhu.

Mým cílem je tedy vytvořit analýzu díla tak, aby v ní každý mohl spatřit osobnost Puškina, velkolepost jeho básnického umění a hloubku tohoto literárního díla stejně jako já. Práce může sloužit dalším lidem, nejenom studentům, poznat výjimečnost *Evžena Oněgina*.

1 Literární kontext

1.1 Romantismus

Romantismus je literární a umělecký proud 1. poloviny 19. století. Od samého počátku se tento směr stavěl proti klasicismu a naopak navazoval na preromantismus, za jehož existence se v literatuře prosazoval nový názor „*dávající přednost jedinci a jeho osobním, soukromým zájmům a vnitřním prožitkům před nadosobními příkazy a dogmaty*“. (Táborská, 1983, s. 270) Romantismus požadoval tvořivou originalitu a do popředí kladl spontaneitu umělce. (Táborská, 1983):

Ekonomická situace té doby, kdy byla společnost hierarchizována podle majetku, se promítla i do tvorby spisovatelů, kteří začali zobrazovat konflikt mezi jedincem a společností, ten se později stal dominantním motivem a mnohdy až hlavním tématem.

Jak uvádí Jiřina Táborská (1983, s. 271):

„Tento základní a pro romantismus charakteristický konflikt – básnický též vyjadřovaný jako protiklad „srdce a světa“ – se do jejich tvorby promítal zobrazováním různých podob osobního rozčarování a zklamání, v němž pokaždé vyznívalo příznačně romantické téma rozporu mezi krásným osobním snem (popř. vidinou, představou, touhou, ideou nebo ideálem) na jedné straně, a lidskému citu nepřátelskou skutečností na straně druhé.“

Jedni promítali tento konflikt do „*individualistického gesta vzpoury proti existujícím pořádkům světa, plného zla, útlaku a ponižování*“. (Táborská, 1983, s. 272) Druzí viděli východisko v hledání zpravidla vyššího a hodnotnějšího řádu, v tomto případě se jednalo převážně o příslušníky starší romantické generace. Jiní se přiklonili k lidu jakožto k jediné společenské hodnotě. (Táborská, 1983)

Mezi významné představitele romantismu řadíme Victora Huga nebo Alfreda de Musseta, zástupce francouzského romantismu. V anglické literatuře vyniká George Gordon Byron, v Německu Novalis. „*Polskou romantickou literaturu reprezentují především básníci Adam Mickiewicz a Julius Słowacki.*“ (Petrů, 2006, s. 56) V ruské literatuře kromě Alexandra Sergejeviče Puškina působí také Michail Jurjevič Lermontov, vrcholnou podobu českého romantismu představuje Karel Hynek Mácha. (Petrů, 2006, s. 56)

1.2 Literární kontext v Rusku

Tvorba ruských spisovatelů od konce 18. století do roku 1917 je označována za ruskou klasickou literaturu. Jedná se o nejvýznamnější éru literárních dějin v Rusku. Zároveň dotváří světový vývoj písemnictví té doby, rovná se novodobým literaturám Francie, Anglie či Německa. V zemi v té době zněla jména jako Alexandr Sergejevič Gribojedov, Nikolaj Michajlovič Karamzin či Michail Jurjevič Lermontov. (Honzík, Parolek, 1977, s. 7)

Literární tvorbu v Rusku od konce 18. století výstižně charakterizují Jiří Honzík a Radegast Parolek (1977, s. 11):

„Však také společensky a eticky akcentovaná tvorba ruských klasiků znamenala ve své době tak obrovský přelom a proměnu kritérií přece jen především proto, že při svém vypjatém sociálně politickém, psychologickém a výchovném usilování se v ničem nezříkala specifického jazyka umění, vzala si do vínku poznatek prvního geniálního ruského spisovatele Puškina, že za všech okolností dává krásná literatura společnosti nejvíce, je-li literaturou doopravdy krásnou.“

20. léta 19. století v Rusku jsou považována za vrcholné období básnického vývoje, které je označováno jako zlatý věk ruské poezie. Tento rozvíjející se proces souvisel s velkým vzestupem ruského duchovního a společenského života. Tvorba byla mnohdy poznamenána i vítězstvím nad Napoleonem. Formovaly se však i opoziční nálady, které vyvrcholily v prosinci roku 1825 povstáním děkabristů¹ a pokusem o politický převrat. (Honzík, Parolek, 1977, s. 57)

Období romantismu jako období velkého rozkvětu ruské literatury popisuje Jiřina Táborská (1983, s. 275). Tento rozvoj souvisel s přechodným uvolněním carského režimu, které souviselo s vítězstvím nad Napoleonem. V té době docházelo k pronikání liberálních myšlenek ze západního světa do vzdělané společnosti. Po osudném roku 1825 došlo k utužení absolutismu. Všechny tyto skutečnosti se podílely na vzniku velkých ruských romantických děl.

¹ děkabristé – revolucionáři, kteří usilovali o změnu režimu v Rusku, jejich název je odvozen od měsíce prosinec (rusky děkabr), kdy došlo k jejich povstání

2 Autor

2.1 Život

Alexandr Sergejevič Puškin se narodil 26. května (podle našeho kalendáře 6. června) 1799 v Moskvě. Po otci pocházel ze starého aristokratického rodu, z matčiny strany mu v žilách kolovala hamitská krev. Autorské ambice v sobě objevil již v dětství, kdy měl přístup do rodinné knihovny a kdy měl za příklad svého strýce, tehdejšího populárního básníka, V. L. Puškina. (Honzík, Parolek, 1977, s. 102). „*Výchovu měl mladý Alexandr Sergějevič francouzskou, a v tomto jazyce skládal, již desetiletý, své první verše. Rusky začal psát asi o pět let později.*“ (Běhounek, 1949, s. 12)

Studoval na lyceu v Carském Sele, kde četl díla Tassova, Děržavinova či Rousseauova. Po ukončení studií působil jako úředník v Petrohradě. Zde se intenzivně věnoval tvorbě, psal „*ostré politické epigramy a protivládni výpady*“, které v opisech kolovaly celým městem. (Honzík, Parolek, 1977, s. 104)

Roku 1819 napsal báseň *Vesnice* začínající popisem krajiny, ovšem šlo o jeho snahu vyjádřit obžalobu nevolnictví. Báseň si přečetl i sám car Alexandr I. V carovi „*zrál úmysl, jak Puškina, stávajícího se nebezpečným vládcem ruských myslí, a opěvujícího volnost a poukazujícího na její vzory ve světě, odstranit*“. (Běhounek, 1949, s. 25) A tak se i stalo. „*Za svobodomyslné verše byl 1820 vypovězen do jižního Ruska (Kišiňov, Oděsa), 1824 byl však pro konflikty s nadřízenými propuštěn ze služby a konfinován na rodovém statku v Psovské gubernii.*“ (Svatoň, 1977, s. 259) Toto pomyslné vyhnanství proměnil Puškin „*v požehnání pro svůj talent i pro celou ruskou literaturu*“ a zároveň se tyto chvíle staly pro spisovatele „*obdobím básníkovy plného uměleckého dozrání*“. (Honzík, Parolek, 1977, s. 105)

V roce 1826 mu car Mikuláš I. po vstupu na trůn povolil pobývat v Moskvě. Po svatbě v roce 1831 se Puškin s manželkou N. N. Gončarovovou přemístil do Petrohradu, kde vstoupil do služby. Zde mu byla o dva roky později udělena nižší dvorní hodnost podkomořího. (Jehlička, 2006, s. 66)

Ke konci jeho života se spekovalo o milostném vztahu jeho ženy a jistého gardového důstojníka. Puškin tuto situaci těžce nesl, východisko proto hledal v souboji, ve kterém však prohrál. Jeho smrt byla obklopena tajemstvím. Svědectví a dokumenty o jeho úmrtí se začaly v Rusku vynořovat až po revoluci v roce 1917, podezření padlo i na samotného cara. (Běhounek, 1949, s. 17-18)

2.2 Tajemstvím opředená smrt

Zemřel po dvou dnech na následky zranění při souboji 29. 1. (10. 2.) 1837 ve věku nedožitých třiceti osmi let. (Mejlach, 1951, s. 182) Puškin skonal plný opovržení vůči carské službě, vyjádřil tehdy přání, „*aby byl pochován ve fraku a nikoli v úřední uniformě*“. (Běhounek, 1949, s. 19)

Básníkovo tělo bylo v noci tajně odvezeno. „*Moskevská panychida byla zakázána, v tisku se o příčinách smrti nesmělo psát. Puškinovi přátelé byli pronásledováni za projevy smutku, v nichž se spatřovaly opoziční nálady, vdova po Puškinovi byla poslána na dva roky na venkov, básník Lermontov byl za ódu na smrt Puškinovu vypovězen na Kavkaz a trestalo se i rozšiřování této básně.*“ (Běhounek, 1949, s. 19).

V domě na nábreží Mojky blízko Palácového náměstí, kde spisovatel bydlel s rodinou v posledních letech života a kde také v bolestech opustil tento svět, je nyní zřízeno literární muzeum Alexandra Sergejeviče Puškina, jedno z nejproslulejších muzeí, která byla zasvěcena památce tohoto umělce na ruské půdě. (Jehlička, 2006, s. 66)

Krásnými slovy vystihl spisovatelův život Václav Řezáč (1949), když vyslovil, že ze všech ruských umělců otrásl Puškin nejvíce carským absolutismem. Podle Řezáčových slov žil svou dobou, nesl její tíhu na svých bedrech a díval se dopředu.

2.3 Charakter tvorby

Puškin byl velmi významnou osobou v ruské literatuře. Mnoho témat, lidských typů či literárních tendencí se poprvé objevilo právě u něj. Jeho dílo „*velkolepě předjalo a v nemalé míře vlastně i realizovalo základní podobu a směr celého dalšího ruského literárního usilování*“. (Honzík, Parolek, 1977, s. 101) Puškin vynikal v tvorbě poezie, prózy i dramatu. Spisovatel stačil za svůj krátký život obsáhnout všechny tři literární směry evropské literatury 19. století, tedy klasicismus, romantismus a realismus. Ve svých dílech mistrně využíval hovorový jazyk, díky tomu se mu „*podařilo překročit propast mezi jazykem literatury a jazykem životní praxe*“. (Honzík, Parolek, 1977, s. 102) Dokázal napsat milostnou poezii, která se mohla snadno a rychle proměnit v nástroj k politickému boji, lehkost projevu měnil v silný ráz. (Honzík, Parolek, 1977)

Lyrika provází Puškinova literární díla od počátku tvorby až do konce života. „*Má nevyčerpatelné bohatství motivů a vyjadřuje se pružně všemi lyrickými formami od vznešených ód a dum starší ruské tradice předchůdců, přes elegie, romance, sonety,*

dopisy, povídky, poemy až k satirám a kousavým epigramům a šprýmům.“ (Běhounek, 1949, s. 35)

Jak poznamenává Cejtlin (1947), realistické prvky můžeme u Puškina sledovat již v raných dílech, např. v jeho lyceistických verších či svobodomyslných básních.

V mladém věku se seznámil s Byronovou poezií, která ho ovlivnila v tvorbě. V přibližně stejném období si také *„uvědomil potřebu hlubšího pohledu na historii a sociálněpolitickou problematiku Ruska“*, což si jako čtenáři můžeme v mnohých jeho dílech povšimnout. (Honzík, Parolek, 1977, s. 104)

Puškinův pobyt v Psovské gubernii od roku 1824 a jeho vliv na následnou tvorbu popisuje Honzík a Parolek (1977, s. 105):

„Nedobrovolná samota mu umožnila konečně se soustředit a nalézt sebe sama; časté a dlouhé vyjíždky po okolí jej poprvé v životě uvedly do opravdu důvěrného kontaktu s ruskou lidovou skutečností a s neokázalými půvaby ruské krajiny; návštěvy vesnických tržišť a lidových slavností, především však vyprávění a písně staré chůvy Ariny Rodionovny před ním otevřely tajemný a překrásný svět domácího folklóru a lidové slovesnosti.“ (Honzík, Parolek, 1977, s. 105)

Puškin byl znám mj. občanskou lyrikou, která slavila úspěch u pokrokových čtenářů. Jeho básně opěvovaly osvoboditelské hnutí, čímž *„učinily z Puškina ryzího pěvce děkabristu“* i po zániku tohoto hnutí. (Cejtlin, 1947, s. 65).

Jak uvádí Mejlach (1951), jeho úloha v ruském osvobozeneckém hnutí zahrnuje celou spisovatelovu encyklopedickou činnost. Neprojevil se jen jako básník, prozaik a dramatik v jedné osobě. Zároveň ztvárnil i kritika, historika a žurnalistu, který za všech okolností brání lid před útiskem a otroctvím.

Výstižnými slovy shrnuje Puškinovu úlohu v ruské literatuře A. Cejtlin (1947, s. 68):

„Význam Puškinův v historii ruské literatury je výjimečný. V nepřehledné galerii jím vytvořených typů, v neobyčejné různotvárnosti jeho literárních žánrů byly navždy upevněny zásady psychologické pravděpodobnosti, uměleckého realismu, zásady umění lidového ideovými tendencemi i sepletím s živými prameny folklóru. Obrazná, pružná řeč Puškinových děl v sobě spojuje spolu s největšími výboji literárního jazyka také mohutný proud hovorové, živé, lidové mluvy. Puškin vytvořil literaturu, pevně spojenou s životem a nadějemi ruského lidu.“

2.4 Díla

Z počátku Puškinovy tvorby je známá satira *Vesnice* z roku 1819. Významným mezníkem jeho literární produkce je vznik pohádkového eposu *Ruslan a Ludmila* z roku 1820. Stvořil dále také díla jako *Kavkazský zajatec* (1821), či *Bachčisarajská fontána* (1823). V těchto dvou titulech autor „*barvitě popsal život a mravy jižních národů a tyto národopisné popisy sám pokládal za nejzdařilejší část děl*“. (Cejtlin, 1947, s. 65 – 66) Roku 1824 napsal poemu *Cikáni*, v ní „*kriticky přehodnotil typ individualisty a Rousseauovy a Byronovy iluze „oproštění“ člověka*“. (Cejtlin, 1947, s. 66) O rok později vznikla tragédie *Boris Godunov*, „*Puškin zde ukázal tragedii samovládce, který bez ohledu na svoji „osvícenost“, přistupuje ke krvavému trestání nepokorných*“. (Cejtlin, 1947, s. 66) Napsal také básně *Puščinovi* (1826) či *V hlubokých dolech Sibíře* (1827), které „*manifestují obdiv a úctu k vězněným a pronásledovaným děkabristům*“. (Honzík, Parolek, 1947, s. 116) Asi jeho nejvýznamnější a nejznámější literární počín představuje román ve verších *Evžen Oněgin*, který vznikl mezi léty 1823-1831. V posledních letech svého života napsal díla jako *Měděný jezdec* (1833), *Piková dáma* (1833) a *Kapitánská dcerka* (1836). (Svatoň, 1977, s. 259-261)

Měděný jezdec je filozofičtěji zaměřená poéma, autor zde zobrazil rozpor mezi zákonitými potřebami a přirozenými „*zájmy a potřebami obyčejných lidských subjektů*“. (Honzík, Parolek, 1977, s. 119) *Piková dáma* představuje povídku ze života petrohradské společnosti, je to „*nedlouhá, jen lehce načrtnutá novela s úchvatnými veršovanými vložkami*“. (Honzík, Parolek, 1977, s. 126) Jedním z posledních děl byla *Kapitánská dcerka*, dílo z doby Pugačevova povstání.

2.5 Puškinův vliv na své pokračovatele

K pokračovatelům Puškina patří mnozí autoři, kteří začínali svou literární činnost společně s ním, jsou označováni jako „*básníci tak zvané puškinské plejady*“. (Cejtlin, 1947, s. 68) Můžeme k nim řadit jména jako Jevgenij Abramovič Baratynskij, Petr Andrejevič Vjazemskij nebo Anton Antonovič Dělvig. (Cejtlin, 1947, s. 68)

Puškinova generace položila základy následného formování básnického projevu, ve kterém tvůrci zrcadlili filozofické a tvůrčí problémy tehdejší doby. „*Přivedla tak ruské básnictví na křižovatku, odkud se otevíraly cesty k vrcholům romantismu a k uměleckému realismu.*“ (Jehlička, 2006, s. 64)

Již v polovině 20. let se projevilo jisté pokulhávání těchto básníků za Puškinem samotným. Svobodomyslnost vyměnili za hájení zájmů šlechty, v jejich lyrice se již nepromítaly snahy lidu. (Cejtlin, 1947, s. 69)

„Pravým dědicem Puškinovým“ byl označován ruský spisovatel Michail Jurjevič Lermontov, který napsal elegii *Smrt básníka*, „ostrý pamflet na vládnoucí šlechtu, která zabila Puškina“, věnovaný jeho památce. (Cejtlin, 1947, s. 69)

3 Interpretace díla

Dílo, kterým se budeme zabývat, *Evžen Oněgin*, je román ve verších. Podle některých názorů je tento román „*první opravdu národní ruskou básní, prvním uměleckým dílem národním*“. (Běhounek, 1949, s. 58)

Honzík a Parolek (1977, s. 122) jej označují za „*tragicko-ironický příběh dvojího velkého milostného rozčarování, jednoho ztroskotaného přátelství a tří zmarněných osudů*“. „*Základní syžetová mřížka řadí Evžena Oněgina k tradičním romantickým poémám s romantickými šlechtickými hrdiny a snivými dívkami odkojenými sentimentální četbou*.“ (Pospíšil, 1998, s. 42)

V následující části se budeme zabývat okolnostmi vzniku románu, dále dějovou linií. Posléze analyzujeme dílo z hlediska kompozičního, poté se zaměříme na analýzu postav, autorského subjektu, motivů a jazykové složky.

3.1 Vznik díla

Jak uvádí Mathesius (1956, s. 297), Evžena Oněgina začal Puškin psát 9. května roku 1825 ve městě Kišinev během svého pobytu ve vyhnanství. Dílo dopsal v Boldinu 25. září roku 1830, kdy dokončil devátou hlavu. Následující měsíce pracoval na úpravách. Ovšem v roce 1831 dopsal ještě dopis od Evžena pro Taťánu. Desátou hlavu „*Puškin v roce 1830 nakonec spálil v obavě před domovní prohlídkou. Zpětně pak začátky několika strof znovu zapsal v šifrách, které se badatelům podařilo rozluštit teprve v roce 1922*“. (Rubáš, 2009, s. 38) „*Z hlavy se zachovaly šifrované počátky (po čtyřech verších) šestnácti strof a materiál tří strof, tedy (měřeno podle rozsahu zpěvů ostatních) zbytky asi jedné třetiny celé hlavy*.“ (Mathesius, 1956, s. 295) Desátá hlava zůstává stále záhadou, předpokládá se, že básníkův záměr bohužel zůstal nevyřčen.

„*První hlavu si čtenáři, kteří se s ní nemohli seznámit v rukopise, přečetli r. 1825, v půli února. Další kapitoly pak vycházely zhruba v ročních intervalech*.“ (Lotman, 1987, s. 331)

Putování Oněginovo psal Puškin mezi léty 1829-1830. Básník úmyslně vyňal z románu celou hlavu, kde bylo popsáno Evženovo putování po Rusku. Původně hlava devátá byla tedy označena jako hlava osmá, tím pádem dochází k rychlému přechodu od mladé Taťány ke vdané ženě.

Oněginovo album měla původně nalézt Taťána při své návštěvě jeho domu mezi Evženovými knihami. Tato část měla následovat v sedmé hlavě za dvacátou první slokou.

V každé hlavě některé sloky buď úplně chybí, nebo byly zveřejněny jen jejich torza. Puškin je podle vlastních slov vynechal úmyslně, protože mu některé pasáže knihy byly vyčítány. Ovšem záměrně místo, kde byly sloky nebo jejich části vypuštěny, označoval, aby o této skutečnosti čtenář věděl, protože si byl vědom, že tyto chybějící pasáže přerušují souvislost vyprávění. (Hendrych, 1956)

3.2 Dějová linie

Příběh se točí kolem postavy petrohradského mládence Evžena Oněgina. Na počátku Evžena poznáváme jako mladíka, který si užívá krásných dívek a bujarých večírků. Tento styl života ho však omrzí, proto se vydá žít na venkov, kde pozná Vladimíra Lenského, ten se brzy stane jeho přítelem.

Vladimír plánuje svatbu s mladičkou Olgou. Evžen ji chce poznat, proto ho Lenskij, když zase míří do domu své milé, vezme s sebou. Zde se seznámí i se setrou Olgy, krásnou Taťánou. Evžen jí poplete hlavu, a tak mu Taťána vyjeví své city. On však lásku mladé dívky odmítá, protože se necítí hoden být jejím mužem. Po této události se stáhne do ústraní.

Po nějaké době Lenskij přítele navštíví a pozve ho na oslavu Taťánina svátku. Když však Evžen spatří, jak se dívka trápí, rozhodne se pomstít Lenskému, že ho na oslavu vzal. Začne nadbíhat Olze a celý večer s ní tančí. To Vladimíra rozezlí, vyzve tedy Oněgina na souboj. Evžen přijímá a posléze zabíjí svého přítele střelou do hrudi. Zdrcen svým činem se izoluje od společnosti.

Olga své trápení neprožívá dlouho, brzy si najde jiného muže. Taťána však stále smutní a myslí na Evžena. Rodiče ji tedy pošlou do Moskvy, aby si našla ženicha. Zde se nakonec skutečně provdá.

Po dlouhé době se Evžen a Taťána znovu setkávají. Oněgin pochopí, že ji miluje a chce ji pro sebe. Ona však, věrná svazku, který uzavřela, odmítá jeho lásku, i když přizná, že ho stále miluje.

3.3 Kompozice

Na začátku knihy se setkáváme s francouzským mottem ze soukromého dopisu, které uvádí celý román. V překladu zní „*Proniknout ješitností, měl ještě více toho druhu pýchy,*

která nutí přiznávat se stejnou lhostejností jak dobré, tak i zlé činy, což je způsobeno citem nadřazenosti, možná jen domnělé“. (Hendrych, 1977, s. 7)

Následuje další báseň, kterou doprovodil vydání čtvrté a páté hlavy. Puškin tyto verše napsal v prosinci roku 1827. (Hendrych, 1956, s. 267)

Román je členěný do osmi hlav tvořených slokami, které jsou označeny římskými číslicemi. Každá kapitola je uvedena mottem. Puškin důmyslně využívá těchto citací, čtenáři tím nastiňuje hlavní myšlenky následující hlavy, zároveň toto uvedení kapitol posiluje lyrickou stránku příběhu.

První hlavu uvádí citát blízkého Puškinova přítele P. A. Vjazemského *„I kvapí s životem, i s city pospíchá“*. (Puškin, 1977, s. 9) Citát pochází ze Vjazemského básně *První sníh*, kterou napsal v roce 1817. (Hendrych, 1977, s. 247) První hlava se zabývá převážně nastíněním Evženova života a jeho životního stylu. Mládí mu umožňuje aktivitu, neúnavnost, rychlý životní styl. Jeho city jsou povrchní a chvilkové.

Druhá hlava je uvedena citací Horatia *„Ó rus!“*, pod kterou Puškin přidává *„Ó Rus!“*. (Puškin, 1977, s. 41) V latině první výraz znamená *„vesnice, venkov“*. Básník využil stejného znění se slovem *„Rus“*, což znamená Rusko. (Hendrych, 1977, s. 249) V této hlavě Puškin často popisuje ruský venkov, vesnici, kde Evžen pobýval.

Třetí hlavu otevírá *„Elle était fille, elle était amoureuse“* (Puškin, 1977, s. 65), motto převzaté z básně *Narcis* od francouzského básníka J. Ch. Malfilatra. Český překlad zní *„Byla dívka, byla zamilovaná“*. (Hendrych, 1977, s. 249) Tímto mottem nám básník nastínil myšlenku celé kapitoly, tedy lásku Taťány. Ta se ihned zamiluje do Evžena, neustále na něj myslí, utápí svou romantickou duši v románech. Nakonec píše Evženovi milostný dopis, který v této hlavě završuje její láskyplné vyznání.

Čtvrtá hlava je uvedena slovy francouzského finančníka a politika J. Neckera *„La morale est dans la nature des choses“*. (Puškin, 1977, s. 95) Necker sloužil králi Ludvíku XVI., tato věta byla zaznamenána v knize *Úvahy o francouzské revoluci* a znamená *„Mravnost je věcem vrozená“*. (Hendrych, 1977, s. 250) Motto předznamenává reakci Evžena na Taťanin dopis. Zachovává se čestně a upřímně, když otevřeně odmítá její lásku, protože ví, že by pro ni byla trápením.

Mottem páté hlavy je citát z básně *Světлана* od Žukovského *„Kéz nepoznáš těch hrozných snů, ó moje Světlano!“*. (Puškin, 197, s. 123) Jako Světlanu označuje básník Taťanu. Citát naznačuje Taťanin sen, v němž spatřuje mrtvého Vladimíra a Evžena jako jeho vraha. Sám autor vyjadřuje svůj smutek nad událostmi, které v příběhu nastanou, a politování nad Lenského smrtí.

V šesté hlavě autor cituje Petrarca z jeho básně *A Giacomo Colonna „Lá, sotto i giorni nubilosi e brevi, Nasce una gente a cui l'morir non dole“* (Puškin, 1977, s. 149), v překladu „*Tam, pod mlhavými a krátkými dny se rodí kmen, pro nějž smrt není bolestí*“ (Hendrych, 1977, s. 252) Tato hlava se nese v melancholickém a smutném duchu. Ve finále dochází k boji mezi dvěma přáteli, Evženem a Vladimírem, který následně umírá.

Sedmou hlavu Puškin (1977, s. 175) uvádí hned třemi motty. První z nich, „*Moskvo, ty milá dcero Rusi, kde rovnou tobě hledati?*“, pochází z ódy *Osvobození Moskvy*, jejímž autorem je Dmitrijev. Druhé je převzato z Baratynského básně *Hostiny*. Motto zní „*Jak rodnou Moskvu nemít rád?*“. Poslední, „*Tak? Štveť na Moskvu! Hle, přijel ciziny! A kde je líp? – Kde nejsme my.*“, je citací z Gribojedovy komedie *Hoře z rozumu*. V této hlavě rodina posílá Taťanu do Moskvy, proto básník hovoří o tomto městě. Zde dojde ke zlomu v dívčině životě. Potká zde svého budoucího muže, kterého si posléze vezme. Jako ten, kdo přijel z ciziny, může být označena Taťana z Petrohradu. Poslední motto z této hlavy pravděpodobně naznačuje bolest Taťany, když musí opustit rodný domov, který jí zůstane jen ve vzpomínkách, a vydat se do Moskvy. Líp je tedy v Petrohradu, kde ovšem ona není.

Závěrečnou hlavu uvádí motto z Byronovy básně *Fare thee well* a zní „*Fare thee well, and if for ever, Still for ever, fare thee well*“ (Puškin, 1977, s. 207) V překladu tato citace znamená „*Bud' zdrav! A jestliže se loučíme navždy, bud' navždy zdrav!*“ (Hendrych, 1977, s. 253) Toto motto se vztahuje na závěrečnou scénu, kdy navždy opouštíme oba hlavní protagonisty. Může poukazovat na definitivní rozloučení mezi Evženem a Taťanou. Zároveň si je může čtenář vyložit jako básníkovu sbohem směřované ke čtenáři, ale i ke svým hrdinům, s nimiž prožil velkou část svého života.

Všechny sloky jsou označeny římskými číslicemi. V díle jsou také zasazeny dva dopisy, které ovšem stále splňují charakter oněginské strofy. Jedná se o dopis Taťany Evženovi a následně dopis Evžena Taťaně.

V některých jiných vydáních můžeme nalézt také *Putování Oněginovo*, *Oněginovo album*, sloky, které jsou v samotném textu vynechány, a neúplnou desátou hlavu.

3.3.1 Oněginská strofa

Typ sloky, kterou Puškin v díle užívá, nazýváme oněginská strofa. „*Verše Oněgina se až na tři výjimky sdružují do strof po čtrnácti řádcích, stejně jako sonet, ať už petrarkovský nebo shakespeareovský.*“ (Rubáš, 2009, s. 49) Strofy nemají vždy stejné dělení, odpovídají ovšem stále rysům sonetu. „*Někdy se dělí do tří čtyřverší a závěrečného dvojverší podobně jako sonet anglický, jindy v ní najdeme dvě čtyřverší a dvě trojverší stejně jako v sonetu*

italském.“ (Rubáš, 2009, s. 49) Tato strofa shodně jako sonet rozvíjí různorodé myšlenky směřující k pointě.

Co se týče oněginského verše, je mnohdy nejednoznačný, autor ponechává řadu významů na hraně. Verše se střídají v počtu slabik, tento fakt doplňují střídavé rýmy (abab), díky tomu však čtenář lépe udržuje pozornost. Vyskytují se dále však i rýmy sdružené (ccdd), následovány rýmem obkročným (effe). Celá strofa je ukončena sdruženým rýmem (gg). (Rubáš, 2009)

Verše románu jsou zapsány ve čtyřstopých jambech. Na sudou slabiku by tedy měl vycházet metrický přízvuk, ovšem pro stvoření díla bylo třeba obětovat řadu slov, ve kterých nevycházet přízvuk právě na sudou slabiku, bylo tedy nutné použít slovo jiné, ale významově přesné. (Rubáš, 2009)

3.4 Titul, čas a prostor

Titul je „*první informace, kterou autor vnímateli díla podává*“. (Petrů, 2006, s. 99) Jedná se o prvotní skutečnost, se kterou se čtenář setká, seznamuje-li se s literárním dílem. „*Je součástí umělecké struktury, a proto dokáže čtenáři sdělovat informace o obsahu textu, je jakýmsi předznamenáním jeho důležitých významů.*“ (Lederbuchová, 2002, s. 329) Kniha, kterou se zabýváme, se nazývá *Evžen Oněgin*, jedná se tedy o titul protagonistický, protože uvádí jméno hlavní postavy. (Lederbuchová, 2002)

„*Čas a prostor jsou základní kategorie, v nichž si člověk uvědomuje svou existenci i svět kolem sebe, a proto mají také základní význam v uměleckém reflektování skutečnosti.*“ (Petrů, 2006, s. 95) V otázce dodržování časové posloupnosti rozlišujeme čas chronologický a čas retrospektivní. V díle sledujeme dění tak, jak šlo za sebou, jedná se tedy o čas chronologický. „*Při čase chronologickém autor ve svém díle časovou posloupnost zachovává, dodržuje (přibližně ovšem) takový časový sled, jaký probíhá ve skutečnosti.*“ (Všetička, 1994, s. 21).

V knize můžeme sledovat plynutí času podmíněné autorovým potřebám, o čemž hovoří Lederbuchová (2002):

„*Vypravěč do sledování příběhu postav může v čase svého pásma (pásma vypravěče) vnášet děje (vzpomínky, úvahy, nálady), v nichž rychlost plynutí času bude podmíněna potřebami vypravěče, a ne tokem událostí, o nichž vypráví.*“

Puškin zobrazuje 20. léta 19. století v Rusku, náznakem do díla promítá reálné události spojené s tímto obdobím.

Příběh se odehrává v Rusku, prostor je zde tedy zastoupen ruským venkovem i ruským městem. Sledujeme život na vesnici i prostředí Petrohradu a Moskvy. V některých pasážích knihy Puškin barvitě líčí krásy přírody. „*Puškinovo Rusko v Evženu Oněginovi je mnohovrstevnatým, pluralitním, vnitřně diverzifikovaným celkem, který autor vidí v rozpohybu a pohybu: emblémem tohoto vnitřně rozkrytého celku jsou Puškinovy schematické zrcadlové obrazy (město – venkov, Lenskij – Oněgin, Olga – Taťána, statická deskripce petrohradské, vesnické a moskevské lokality – popis cest připomínající Byronovu Childe-Haroldovu pout’).*“ (Pospíšil, 1998, s. 41)

3.5 Analýza postav

V příběhu sledujeme převážně životní osudy hlavní postavy petrohradského mládence Evžena Oněgina. Poznáváme ho jako divokého mladého muže, na konci se s ním však shledáváme jako s dospělým a zraněným mužem. Do příběhu se postupně začleňují další důležité protagonisté jako Vladimír Lenskij, Olga Larinová a Taťána Larinová. Tyto postavy se vyvíjí a svým způsobem utváří Evžena a zároveň ovlivňují směřování celého příběhu.

3.5.1 Evžen Oněgin

Hlavním protagonistou je Evžen Oněgin. „*V Oněginovi byl vyličen typ mladého příslušníka střední šlechty ve dvacátých letech minulého století.*“ (Běhounek, 1949, s. 61)

Jedná se o osmnáctiletého mladíka, který zastupuje ideál muže obletovaného mnoha dívkami. Jako velmi pohledný muž nemá nouzi o zájem žen, využívá svého šarmu, aby získal, co chce.

„*a sotva dívčí srdce splet,
včas lásku zastihnout a hned
se na tajnou dát schůzku pozvat
a dívce prostřed tišiny
milostné dávat hodiny!*“ (s. 16)

Svůj život tráví v bujaré společnosti, putuje z večírku na večírek. Jedná se o velmi vzdělaného muže, oblíbeného, vyhledávaného lidmi, i když je odlišný svými názory.

Poté však v jeho životě nastane zlom, uvědomí si, že ho tento životní styl vlastně nudí. Rozhodne se zanechat dosavadních rozmarů, které mu poskytují večírky, a stáhne se do ústraní.

„*Ne: brzo ustydly v něm city
a omrzel ho světa šum.*“

*I krasavíc byl brzo sytý,
dav sbohem zevšednělým snům.“ (29)*

V této etapě života je však posléze také znuděný, stává se chladným k životu, svůj čas tráví nečinností. Dny utápí v literatuře, tu ovšem také nakonec opouští. Působí dojmem, že hledá smysl života, omrzely ho všechny jeho dosavadní činnosti a jeho existence se smrškla do nicnedělání.

*„Na haldě knih se uvelebil
a četl – moudřejší však nebyl.
Tu nuda, tam zas klam a tlach,
či pustý nesmysl, až strach.
A na všem lpěla pouta tíhy,
bud' zplesnivělý starý čas,
neb novota, jež větší zas.
Jak ženy opustil i knihy
a přes hřbety, v něž padal prach,
smuteční přehoz moudře stáh.“ (s. 32)*

„Oněgin není geniem, není ctižádostivým duchem, ale člověkem, jež nečinnost a životní nuda tísní; neví ani, čeho mu třeba, čeho si přeje, ale za to ví, a dobře ví, čeho mu netřeba, čeho si nepřeje, totiž toho, čím je tak spokojena ješitná všednost.“ (Bělinskij, 1899, s. 35)

Jako muž se zprvu Evžen jeví jako nevyzrálý záletník, lamač srdcí, který neprojevuje výčitky svědomí, stahuje-li ženy k nevěrám. Poté trochu zmoudří, když opustí tento životní styl. Když se mu však naskytne příležitost spojit svůj život v plnohodnotný svazek s počestnou dívkou Taťánou, odmítá její lásku. Svými vlastními slovy to odůvodňuje tak, že se jí necítí hoden. Zároveň ví, že později by se s ním trápila. Ovšem otázkou je, zda je tento jeho výrok pravdivý, nebo zda pravda tkví v jeho tvrzení na konci příběhu, že se jí bál věřit.

Později však, když dospěje a po dlouhém čase Taťánu znovu spatří, pochopí, že ji miluje a že promarnil příležitost. Na čtenáře působí jako vyzrálý muž, který ví, co od života chce. Odhodlán získat ji uchýlí se k napsání dopisu, kde Taťáně vyzná své city a naděje. Jeho milovaná nad ním ovšem vynáší rozsudek odmítnutím lásky.

Podle některých názorů je Evžen velmi podobný Puškinovi, je tedy jakýmsi prostředkem k básnickově autobiografii. *„Jevgenij Oněgin nám mnohdy splývá s Puškinem, ten hrdina své doby, ale zároveň hrdina všech dob.“ (Majerová, M., 1949, s. 131)*

3.5.1.1 Dopis Evženovi

Tat'ána s láskou píše Evženovi dopis, kde mu vyznává své city. Na úvod Tat'ána vyjádří svými slovy zoufalost, kterou cítí, protože ví, že Evžen jí může vyjádřit své pohrdání. Pokládá si otázku, proč vůbec přišel do jejich domu, protože ona teď ví, že již jiného milovat nemůže. Posléze již z vykání přechází na tykání, dopis nabývá intimnějšího rozměru.

„Tak si to Prozřetelnost žádá...

Tak chtějí nebes: jsem tvá“ (s. 86)

Bez zábran vyjadřuje svou lásku a touhu. V jejich poznání vidí osud či zásah Boha a Evžena vnímá jako životního partnera.

„Kdo jsi? Můj anděl ochránitel?

Či úskočný můj pokušitel?

Vid', zbavíš mě mých zmatků těch!“ (s. 87)

Poté dívka nechává Oněgina, ať rozhodne, ať vynese ortel nad její duší a jejím životem. Sdělí mu, že ho očekává, aby jí řekl, co cítí on.

„I čekám tě. Přijď, vytoužený.

Bud' lásku najevo mi dej,

či těžké sny mé zpřetrhej,

ať stihne mě trest zasloužený!“ (s. 87)

Na závěr Tat'ána vyjadřuje svůj stud, když vidí, co napsala. Je rozrušená, ale odhodlaná dopis odeslat.

„I končím! Hrůzno mi číst psaní...

Já studem, strachy umírám...

Však vím, že vaše čest mě chrání,

a směle svěřuji se vám...“ (s. 87)

„Oněgin byl Tat'ániným dopisem dojat, snad se v něm rozezvučel uspaný cit, snad pocítil i trochu lásky a má s Tat'ánou soucit.“ (Běhounek, 1949, s. 62) Osobně za ní tedy přijde, aby reagoval na její milostné vyznání. Sdělí jí, že kdyby hodlal vstoupit do manželství, jistě by si vybral jen ji.

„kdyby mnou na chvíli jen, drahá,

plul obraz rodinného blaha,

jen s vámi, věřte, chtěl bych žít,

jen u vás hledal bych svůj klid.“ (s. 101)

Ovšem necítí se být hoden její lásky, cítí, že by se ve svazku s ním jen trápila. Staví se k pomyslnému možnému vztahu zodpovědně. Nechce, aby trpěla, protože ví, že by to pro ni bylo hrozné.

Avšak chce ji mít rád jako sestru. Nakonec vyjádří svůj názor na mládí a lásku, když jí sdělí, že další láska přijde brzy a ona zapomene na jeho odmítnutí.

*„Jste mladá. Mládí zapomíná.
Po prchlé touze přijde jiná,
sen nový s novou nadějí.“ (s. 102)*

3.5.2 Vladimír Lenskij

Lenskij v knize ztvárňuje mladého pohledného muže, zaníceného idealistu, zamilovaného básníka. Setkáváme se s ním na vsi, kde pobývá i Evžen. Zde se muži sejdou a posléze spřátelí. Výrazným prvkem této postavy v příběhu je jeho zaujetí romantikou, jeho zamilovaná duše a básnické srdce.

*„Byl básník, ale mladý přec
a krasavec a kantovec.
Ze zamlžené Germánie
si přivez učenosti díl
a svobodomyslný byl,
duch vášnivý, jenž ve snu žije
a nadšeně vždy uvěří,
mávaje černou kadeří.“ (s. 45)*

„Lenského ryzí, mladická vášnivost se ovšem nesoustředí pouze do vztahu k novému příteli.“ (Rubáš, 2009, s. 64) Vladimír miluje Olgu a plánují spolu svatbu. Zamilovanost z něj jen čiší, ztvárňuje zde oddaného muže plného lásky. Ovšem hluboce zraněn Evženovým chováním na oslavě Taťánina svátku, kdy mu přítel svádí milovanou dívku, ho vyzve na souboj. Tím ukazuje své odhodlání, čestný charakter i city. V první chvíli již nechce Olgu vidět, ovšem později si uvědomí, že ji stále miluje. Zde je opět výrazně zobrazena jeho upřímná a silná láska.

Jediné přátelství, které v příběhu udržuje, je pevné pouto s Evženem. Ovšem ironií osudu je to, že právě rukou svého nejbližšího druha umírá.

3.5.3 Olga Larinová

Olga představuje dívku mladou, živou, zářivou a divokou. „*Olga patřila k těm dívkám, do kterých se mladíci obvykle zamilovávají. Ani Lenskij není výjimka.*“ (Rubáš, 2009, s. 64) Tvoří pár s Vladimírem, s nímž plánuje sňatek. Snadno ji však na večírku Evžen omámí a ona propadne jeho šarmu a zapomene na chvíli na Vladimíra. Posléze ji však mrzí její chování a chce vše napravit.

*„I Olga za ním mrzela se;
chtěla by s Lenským sedět zase“ (s. 151)*

Po smrti Lenského se ovšem projevuje plytkost jejích citů a její nevyzrálost. Netruchlí dlouho, nalézá si nového muže a začíná s ním nový život.

3.5.4 Taťána Larinová

Taťána vystupuje jako dívka mlčenlivá, uzavřená, tichá, plachá a samotářská. Po boku sestry Olgy je vždy ona ta v pozadí.

*„Divoká, teskná, mlčenlivá,
jak plachá lesní laň se dívá,
a mezi svými bezmála
jak cizí se vždy chovala.“ (s. 56)*

Vzhledem k její samotářské povaze jí společnost dělá pouze chůva a knihy. Chůvě se svěřuje a ona ji na oplátku vypráví pohádky a pověsti. Její milované knihy jí umožňují snít. Romantickou duši rozvíjí v mnohých románech plných romantických hrdinů, tyto příběhy jí nahrazují reálný svět.

*„Čtla záhy román po románu,
jež nahrazovaly jí svět.
Do Richardsona zahrabánu
ji zříš, a Rousseau též ji plet.“ (s. 59)*

Skutečnost, že básník umístil do rukou Taťány román, popisuje Pospíšil (1998, s. 39): „*Taťána již směla romány číst, ale předchozí generace pokládala čtení románu za nemravné.*“

Nový impulz nachází v seznámení s Oněginem. Zamiluje se do něj hned v prvním okamžiku. Stále na něj myslí, díky tomu její život nabude nový rozměr.

„A v srdce myšlenka se vřála.“

Čas přišel, ona milovala.“ (s. 71)

U její postavy můžeme sledovat kontrast snu a skutečnosti, typický pro romantismus. Dochází k tomu v situacích, kdy sní o Evženovi, i když realita posléze ukazuje jinou tvář.

Plna očekávání, že se z něj stane její manžel, napíše mu vášnivý dopis, kde mu vyzná lásku. Když ji Evžen odmítne a následně jí nabídne rámě, aby ji odvedl do domu, mlčenlivá přijímá. *„To také není samozřejmost: Taťánino mlčení i závěrečné gesto nesvědčí jen o srozumění se stavem věcí. V jejím chování je zvláštní síla, kterou můžeme v hlavní hrdince pozorovat do posledních veršů románu.*“ (Rubáš, 2009, s. 67) Raněna však jeho odmítnutím, stáhne se do své samoty, i když na něj nezapomene. Těch pár okamžiků, které strávila v jeho blízkosti, jí stačily, aby věděla, že chce život prožít jen s ním.

Později je poslána do Moskvy, zde se však trápí, protože vzpomíná na domov. *„Dotykem s velkoměstskou společností, návštěvou divadel, plesů, mění se na povrchu z venkovské dívky v světskou dámu, skloní a pokoří se před skutečností, uzavře sny do svého srdce a přijme nabídku sňatku od starého knížete-generála.*“ (Běhounek, 1949, s. 64)

Když se po letech znovu setká s Evženem, zvítězí v ní mravní síla, když ho odmítne, i přes skutečnost, že jej stále miluje. Zůstává však věrna manželovi, s nímž uzavřela nedotknutelný svazek.

3.5.4.1 Dopis Taťáně

Po setkání s Taťánou, kdy Evžen pochopí, že ji miluje, rozhodne se odhalit jí své city v dopise. *„Mýlil se, když uprchl z nedůvěry k citům a z obavy o svou volnost. Být s ní bylo by jediné jeho štěstí.*“ (Běhounek, 1949, s. 65) Svěří jí, že se jí tehdy bál věřit a že nechtěl ztratit svou volnost. Když je pak odloučila smrt Lenského, udělal chybu, když se stáhl do ústraní.

V každém verši dopisu, který jí píše, je cítit vášně a láska. Je zamilovaný, touží po její blízkosti.

*„jen vnímati, jen duší pít
váš zjev, v němž božstvo tuším kvéstí,
vám před očima v mukách mřít
a mizet, zhasínat.. toť štěstí!“* (s. 226)

Oněgin si je vědom, že uplynul dlouhý čas, který mohl trávit jen s ní, nechce ztrácet již ani den. Vyjadřuje však obavu, že Taťána v jeho gestu spatří jen rozmar. Nakonec se odevzdává osudu v očekávání.

Taťána však mlčí, proto jde Evžen vstříc paní svého srdce a padá jí k nohám očekávaje její stanovisko. *„Taťána vzpomíná na minulost, jak tehdy odvrhl její lásku, šlechtěný a přitom*

pravdivý.“ (Běhounek, 1949, s. 65) Taťána jej stále miluje, odmítá však jeho lásku, protože ctí svazek, který uzavřela se svým manželem.

3.5.5 Chůva Filipjevna

Chůva vystupuje v příběhu jen krátce, když Taťána zamilovaně blázní po Evženovi. Ona je Taťaninou nejbližší osobou, které se svěřuje se svými bolestmi i radostmi. Chůva jí zase vypráví různé historky.

Postava chůvy v knize ztvárňuje skutečnou osobu, Puškinovu vlastní chůvu Arinu Rodionovnu. Díky ní poznal ruskou lidovou tvorbu, ona mu zpívala písně, vyprávěla pověsti a pohádky. „*Arinu Rodionovnu Puškin mnohokrát ve své díle zvěčnil; ona je typem a předchůdcem lidového živlu v ruské literatuře.*“ (Běhounek, 1949, s. 12)

3.6 Autorský subjekt

Autor v příběhu vystupuje jasně a zřetelně. Můžeme ho vnímat už na počátku knihy, kdy oslovuje čtenáře.

*„Vy, milí druzi Ludmily mé,
dovolte, ať se seznámíme
s mým románovým hrdinou,
než první chvíle pominou“ (s. 11)*

Ztvárňuje roli vypravěče, průvodce. Vchází se čtenářem do úzkého kontaktu a vtahuje ho do příběhu.

*„Nu dost! Vraťme se k Eugenovi!
Jen trpělivost, prosím vás.
Má báseň dopodrobna poví
vám teď, co dělal všechen čas“ (s. 114)*

Na druhou stranu působí jako pozorovatel, který pouze sleduje osudem daný příběh. Někdy vytváří dojem, že se děj píše sám a on jen zprostředkovává myšlenky na papír. Básník dává v některých pasážích čtenáři znát, že Puškin sám snad netuší, jak bude příběh pokračovat.

*„Nechť po dlouhém svém vyprávění
si trochu odpočinout smím.
A pak už nějak dokončím.“ (s. 94)*

V knize sděluje svůj postoj k postavám, osobní vztah, který ovšem prochází vývojem. Čím se dostáváme do příběhu hlouběji, tím silnější jsou autorovy city, které hrdinům vyjadřuje.

Co se týče Evžena, svůj vztah k němu popisuje již ve druhé sloce první hlavy, kde hovoří o Oněginovi s jistým subjektivním podtónem.

*„Oněgin to, můj dobrý známý,
na březích Něvy zrozený“ (s. 11)*

Básník vytváří dojem, že Evžen je jeho blízký přítel, kterého postupně poznává a sám ho překvapuje, jako by Oněgin byl skutečná osoba, která žije svůj život nezávisle na skutečnosti, že je jen smyšlená postava z pera Puškinova. Tento fakt zvyšuje atraktivitu příběhu.

*„Oněgin záhy by byl se mnou
se rozjel z vlasti do světa.*

*Vtom ale sudby ranou temnou
čas rozvedl nás na léta.“ (s. 35)*

Autor hovoří s citem i o Taťáně jako o blízkém člověku. Tento vztah je jeden z nejpozoruhodnějších z celého příběhu. V díle se setkáváme s Puškinovy projevy jako „*má milá Táňa*“ (s. 137), „*krasavice má*“ (s. 83), „*děvčátko mé blouznivé*“ (s. 180). Vyjadřuje svůj důvěrný vztah k ní. Když Evžen odmítá Taťaninu lásku, stylizuje se autor do postavy vypravěče i do jejího přítele. Seznamuje čtenáře s nastalou skutečností, zároveň však vyjadřuje smutek, soucítí s ní a sděluje svou lásku.

*„Chtě nechtě ale smuten jsem,
vždyť s Táňou její bolest žiji;
i sečkejte... jen chvíli snad....
vždyť mám ji tolik, tolik rád.“ (s. 106)*

Autorův osobní vztah k postavám dokonale doplňuje důležité mezníky knihy, tedy skutečnost nenaplněné lásky, zároveň i autorovu projekci vlastního života a pocitů do příběhu. Čím hlouběji se do děje dostáváme, tím více je znát autorský subjekt. Puškin stále více prohlubuje nejen svůj vztah k hrdinům, ale stejně tak i stále více hovoří o svém životě a osudu.

V celém příběhu se tedy Puškin realizuje jako člověk s mnohými názory, osudy. Zprostředkovává nám postavu nad příběhem, díky které se s celou knihou můžeme blíže seznámit.

3.7 Analýza motivů

V knize působí silně několik motivů, které určují směr vývoje příběhu. Nejsilnější motiv v knize představuje láska. Dále pak příběh dotváří motivy přátelství, svazku, boje a motiv smrti. Faktem je, že všechny motivy směřují k nějaké tragédii, ke smutnému konci.

Láska Olgy a Vladimíra je ukončena dřív, než se mohla začít vyvíjet. Vztah Taťány a Evžena na rozdíl od předchozí dvojice nikdy ani nezačne, i když na něj oba protagonisté v jistých etapách svého života myslí. Obě postavy postupně v dopise vyjádří tomu druhému lásku, která je však vždy odmítnuta. Láska Taťány a jejího manžela není v knize zobrazena jako šťastná. Básník sám se jí v podstatě nezabývá, čtenáři jej ve stručnosti zobrazuje jako svazek, sice jako posvátný, který zůstane zachován, nicméně nikde Puškin neutrousí nic o vzájemné lásce. Nesmíme opomenout také vztah básníka k Taťaně, který je v jistých pasážích velmi osobní.

Přátelství je zde zobrazeno převážně na vztahu Evžena a Vladimíra, ovšem nemá dlouhého trvání. Příběh tohoto přátelství končí smrtí Lenského, kdy se vrahem stává sám Oněgin.

Svazek je zde zobrazen v několika dimenzích. Básník nám zprostředkovává svazky rodinné, manželské a přátelské.

Motiv boje hraje důležitou roli v příběhu nejen pro Lenského, který přijde o život právě kvůli souboji. Setkáváme se s ním u Taťány i Evžena, každý svůj boj vyjadřuje jinak, všichni však bojují o lásku a kvůli lásce.

A nakonec smrt, která sama o sobě zobrazuje negativní a smutnou skutečnost, i když se jedná o nedílnou součást života. Smrt v knize potkáváme hned několikrát.

3.7.1 Motiv lásky

Motiv lásky sledujeme od prvních stran u Evžena. Na počátku příběhu jsou to jen jeho hrátky s děvčaty, které mohou evokovat lásku, ale spíše přelétavou, povrchní. Posléze se Evžen setkává s Taťanou, jež se do něj zamiluje. Taťanina láska nám zprostředkovává ten nejsilnější cit, kterého je schopna, zároveň nejsilnější cit ze všech v celém příběhu. Je to láska čistá, hluboká a trvalá. Hned od počátku dívka ví, že chce jen Oněgina. Své city mu otevřeně vyjádří v dopise.

*„Tys ten, jenž Bohem seslán mi byl
až do hrobu mě chrániti...”*

*Byls vidinou mých nočních snění,
už drahý mi, když nezřený,
tvůj zrak mě mučil plameny,
tvůj hlas zněl v touhy rozeznění“ (s. 86)*

On její lásku neopětuje, tím je Taťána zraněna, ovšem nezapomíná na něj. V tomto okamžiku můžeme sledovat, jak uvádí Lederbuchová (2002, s. 287), typický obraz lásky charakteristický pro romantismus:

„Obraz lásky má v sobě vždy tragický tón, jenž může být zesílen motivem smrti zasahující do osudu milenců a potvrzující stav nenaplněné touhy jako absolutní hodnotu.“ Tento znak vidíme ovšem hlavně v okamžiku, kdy se Evžen stahuje do ústraní poté, co zastřelí Vladimíra. Někdo by možná pomyslel, že dříve či později by Evžen s Taťánou na venkově spojil život, ovšem nemůže se tak stát právě kvůli jeho rozhodnutí zmizet z pohledu společnosti.

Později Taťánu rodiče pošlou do Moskvy, kde si najde muže a vdá se. Když se po dlouhé době s Oněginem opět setkají, vstupuje na scénu nový Evžen, který se do ní zamiluje a je odhodlaný získat ji. Ironií osudu je skutečnost, že vše se opakuje, jen role si oba protagonisté vymění. Tentokrát Evžen píše své milostné vyznání a doufá, že jeho láska bude opětována. Taťána se však projeví jako žena slušných mravů. I když Evžena stále miluje, odmítá ho kvůli manželství, které uzavřela.

*„Já vím: ve vašem srdci jest
vložená hrdost, přímá čest.
Já miluji vás (k čemu lháti?),
však jiný je už mužem mým,
a já ho nikdy nezahladím.“ (s. 237)*

Oněgin a Taťána, dva lidé, kteří pro sebe snad byli stvořeni, navzájem odmítají lásku toho druhého. Každý má svůj důvod, smysluplný, ovšem fatální pro celý následující život. Tento rozpor vede u Evžena k citové trýzni, přichází „romantický světobol, „rozervanectví“; z nekompromisnosti pojetí ideálu jako absolutní hodnoty pramení pocit výjimečnosti a osamocení, distance od společnosti“. (Lederbuchová, 2002, s. 286)

Básník nás také seznamuje s láskou Lenského a Olgy. Lenskij vystupuje jako poblouzněný zamilovaný mladík, který plný vášně skládá básně a s nadšením využívá každé chvíle, kdy může být se svou milovanou.

*„Ach, miloval, jak dnes už znova
rád nelze mít! Jak šílená*

*je dnes jen duše básníkova,
k snům velké lásky určená. “ (s. 53)*

Když pak Olga zradí jeho city tím, že celý večer na oslavě sestřina svátku protančí s Evženem, je plný zlosti. Posléze však, když za ní jde, uvědomí si, že ji miluje a jeho láska přestojí i tuto její křivdu. *„Lenskému ani na mysl nepřišlo, že jeho milenka není ideální ani poetickou bytostí, nýbrž hezoučkou a prostinkou dívkou, jež vůbec toho ani hodna nebyla, by se pro ni vydával v nebezpečí, že zastřelí svého přítele, nebo že sám bude zastřelen.“* (Bělinskij, 1899, s. 38)

Olga Vladimírovu lásku opětuje, i když na čtenáře nepůsobí její láska tak silně jako Vladimírova. Tuto skutečnost potvrzují následující události. Nejdříve se Olga nechává unést Oněginovým šarmem při tanci a na svého Lenského zapomíná. Druhá skutečnost je ta, že když Vladimír zemře, Olga netruchlí dlouho a již brzy opět chystá vdavky.

*„Ubohý Lenskij! V prázdná lada
neplakal dlouho její žal.
Je nevěrná mu dívka mladá –
nač plakati? Bůh dal, Bůh vzal.
Ted' jiný zaujal ji zcela,
Ted' jiný vylíbal jí s čela
svou láskou vzpomínky a chlad.“ (s. 181)*

V romantických dílech se setkáváme s nenaplněnou láskou, zde hned dvakrát, v případě Taťány a poté i Evžena. Důležitou roli v romantismu hraje také zklamání, které můžeme vysledovat u většiny postav.

Motiv lásky nám zprostředkovává i sám autor svým vztahem k Taťáně. Již v okamžiku, kdy nás Puškin seznamuje s její postavou, dává čtenáři najevo svou nedočkavost a touhu mluvit o ní.

*„A ted' už, dlouho o tom sním,
vám starší sestru vyličím.“ (s. 55)*

Pasáže, kde se vyskytuje Taťána, vyjadřují autorův zájem o tuto postavu. Projevy jsou plné citu, zájmu. Když se Taťána trápí, on se trápí také, soucítí s ní v každém okamžiku. Používá důvěrná oslovení, díky nimž je text prosycen lyrickými prvky.

*„Já s pláčem přihlížím tvé muce,
Taťáno, Táno rozmilá!“ (s. 75)*

3.7.2 Motiv přátelství

V příběhu nejvíce vnímáme přátelství mezi Evženem a Vladimírem a jeho následný vývoj. Potkají se na venkově, kam se Evžen uchýlí po tom, co ho omrzí život plný bujarých večírků. Mladíci se seznámí a i přes počáteční odlišnosti se sblíží a tráví společné chvíle.

*„I sešli se. Vlna a kámen,
verše a próza, led a plamen
jsou sotva si tak vzdáleny.
Ten skeptickým ten nadšený,
se spolu nejdřív nudívali.
Pak zvykli si, pak zapláli,
co den se navštěvovali
a nerozlučnými se stali.
Tak lidé – pravdu chcete-li,
se z dlouhé chvíle přátelí.“ (s. 50)*

Ovšem Evžen jednoho dne ráni Vladimírovu city, když celý večer na oslavě Taťánina svátku bude koketovat s Olgou, Vladimírovou dívkou. Lenského to rozezlí, a proto ho vyzve na souboj. Oněgin přijímá, i když si posléze uvědomí, jakou učinil hloupost.

Paradoxem celého přátelství je fakt, že svazek, který byl pevný a blízký, skončí tragédií, kdy jeden zemře rukou druhého. Evžen ukončí jejich přátelský vztah tím, že Vladimíra zabije.

3.7.3 Motiv svazku

V příběhu se setkáváme s různými typy svazku u všech postav. Na počátku vnímáme rodinný svazek, ten se týká Evžena a jeho otce a následně jeho strýce. Posléze se seznamujeme s rodinným svazkem u Lariných, kdy můžeme v textu vycítit rodinné pouto mezi všemi členy rodiny.

Co se týče svazku manželského, přibližuje nám jej básník nejprve na postavách Dmitrije Larina a jeho ženy. Síla tohoto svazku jde cítit i v pasážích, kde Puškin popisuje Dmitrijovu smrt a následný pohřeb. Posléze můžeme toto pouto vidět ve vztahu Lenského a Olgy, kteří plánují svatbu. Ovšem je brzy zpřetrháno životní tragédií. V souvislosti s Olgou však nesmíme opomenout další svazek, do kterého vstoupila s novým mužem brzy po Vladimírově smrti. O svazku manželském můžeme hovořit také v souvislosti s Taťánou,

kteřá se ke konci příběhu vdá. Toto pouto není protlačováno Puškinem jako láskyplné a osudové, ovšem sama Taťána je považuje za posvátné, doživotní a neporušitelné.

A konečně svazek přátelský, který je výrazným prvkem v příběhu. Přátelství zde vzniká hlavně mezi Evženem a Vladimírem, ovšem toto pouto je ukončeno Lenského smrtí.

3.7.4 Motiv boje

Motiv boje můžeme v díle vidět v různých podobách. Sledujeme Taťánu bojující o svou lásku vášnivým vyznáním, Lenského, odhodlaného zemřít v boji pro čest a lásku své milé, zamilovaného Evžena, usilujícího o Taťánino srdce, které kdysi zlomil. Jak vidíme, v díle boj převážně souvisí s láskou, bolestnou, neopětovanou, zraněnou. Boj v pravém slova smyslu vidíme v souboji Lenského a Oněgina. Tento akt přerušuje nejen přátelství mezi těmito dvěma mladými muži, zároveň ukončuje život jednoho z nich, z druhého činí vraha, vydědence, který se stahuje do ústraní pod tíhou svého hrozného činu.

3.7.5 Motiv smrti

Motiv smrti provází příběh již od počátku. Nejprve se dozvídáme o úmrtí Evženova otce. Ihned nato skoná také Oněginův zámožný strýc, po kterém dědí.

*„strýc ležel mrtev: zemská dlaň
už čekala na svoji daň.“ (s. 36)*

Později se setkáváme s rodinou Lariných, z jejichž rodu zemře Dmitrij, otec Taťány a Olgy. Tuto situaci protkává zármutek blízkých, kteří se se zemřelým loučí.

*„Pak před manželem dokořán
se otevřely dveře hrobu.
A nový věnec byl mu dán.
Smrt nalezla ho před obědem.
I oplakaly před sousedem
ho děti s věrnou manželkou
a smutně na pohřeb mu jdou.“ (s. 62)*

Ještě teskněji ovšem působí pasáže, kde básník popisuje smutek Lenského, blízkého přítele Dmitrije. Navštíví jeho hrob a vzpomíná na něj s bolestí v srdci. Myslí také na své rodiče, kterým s žalem kdysi psal verše, když odešli. Lenskij pomýšlí na skutečnost, že na každého čeká smrt, hovoří o smrti budoucí, nevědomky i o vlastní blízké smrti.

*„A také náš čas přijde, přijde,
a naši vnuci jedenkrát*

i nás přitlačí v hlíny chlad!“ (s. 63)

Smrt, kterou se Puškin v knize podrobně zabývá, je právě ona smrt, která paradoxně vstupuje do přátelství mezi Evženem a Vladimírem. Vladimír zemře rukou přítele, když ho pistolí střelí do hrudi. V tomto okamžiku vnímáme básníkův podrobný popis oné chvíle, kdy Lenskij umírá.

*„Na hlavu, v sněhu položenou,
smrt podivný mír vložila.
Měl hrud' skrz naskrz prostřelenou,
krev tekla z rány, kouřila.
Před chvílí v srdci jeho těla
živoucím hlasem vášeň zněla,
nenávisť, láska, naděje
valila svoje ručeje.“ (s. 166)*

3.8 Jazyková složka

V Puškinově románu „převládá „lehký“, mluvený jazyk té doby neztížený nefunkčními staroslověnskými“. (Pospíšil, 1998, s. 40) Styl a jazyk použitý básníkem v díle odrážel revoluční změny po napoleonských válkách v tehdejší světě. „Evžen Oněgin zachytil svět v pohybu a přerodu.“ (Pospíšil, 1998, s. 41)

V díle se setkáváme s francouzskými výrazy jako „belle Tatiana“ (s. 139) či „far niente“ (s. 37), vidět je můžeme také mezi motty hlav, tuto tematiku jsme již rozebrali výše. Jako další jazyk volí latinu. V textu můžeme narazit např. na „alia tempora“. (s. 154)

Často Puškin využívá personifikace. Vyskytují se zde mnohé verše ozvláštněné zosobněním.

*„Když v zimě dlouhý noční stín
se pyšně na půl světa dívá“ (s. 58)*

Autor využívá popisných pasáží, díky tomu poznáváme ruskou přírodu, kulturu, roční období se svými charakteristikami.

*„Sníh tál již v teplém dechu jara,
z hor hrdnuly se bystřiny
a z kalných vod se táhla pára
nad zatopené lučiny.“ (s. 177)*

Puškin používá epanastrofu, oslovuje v sedmé hlavě např. Moskvu se silným citovým zaujetím.

*„sen o tobě rost, Moskvo má!
Moskvo! Co všechno v tomto slově
je pro nás navždy spojeno,
ruského srdce ozvěno!“ (s. 195)*

Častá je také anafora, která vytváří u konkrétních myšlenek filozofický ráz, o to spíše tím, že častěji přesahuje počet dvou veršů, a čtenář tím registruje autorovo zamýšlení se.

*„Kdo klepy o nás neroznáší?
Kdo něhy pln je k bídě naší?“
Kdo odpouští nám slabosti?
Kdo neznudí vás ve zlosti?“ (105)*

3.8.1 Postavy založené na reálném základu

Puškin do textu začleňuje jména literárních postav i skutečných osobností. Efekt je široký především díky pestrosti jeho výběru. V příběhu jsou zasazena jména z Puškinových i jiných literárních děl. Setkáváme se zde také se jmény mnohých významných spisovatelů či autorových přátel. Básník tím dovádí své dílo k dokonalosti, neboť tím příběh nabývá širokých rozměrů. Tato jména uvádí při popisu postav nebo pro situace, kdy hovoří o svém životním údělu.

V otázce jazykového vyjádření autora je tedy využití tohoto prostředku dokonalým způsobem, jak dostatečně výstižně dosáhnout požadovaného sdělení.

3.8.1.1 Literární postavy

Puškin v díle využívá postav ze svých, ale i z cizích literárních děl pro vyjádření myšlenky. Dosahuje tím ozvláštnění díla, příběh nabývá hlubších rozměrů. Čtenář je odkazován na jiná významná díla, aby dostatečně pochopil, s jakým záměrem Puškin zvolil to či ono jméno.

Z vlastních literárních děl si Puškin vypůjčuje postavu Ludmily ze svého díla *Ruslan a Ludmila*. Dále také jmenuje děvče z hor, hrdinku básně *Kavkazský zajatec*, a zajatkyňi od Salgira, postavu z básně *Bachčisarajská fontána*. Uvádí i své dílo *Démon*.

Z jiných literárních děl je zde bohatší zastoupení. Je zde zmíněn Faublas, hrdina francouzského milostného románu, jehož autorem je Jean-Baptiste Louvet de Couvray. Autor využívá tuto postavu pro označení Evžena slovy „*Faublasův učeň snaživý*“ (s. 16) Setkat se

tu můžeme také s Faidrou, hrdinkou stejnojmenné tragédie od Jeana Racina, nebo s Childe Haroldem, hrdinou Byronova románu. Volba této postavy byla využita pravděpodobně z toho důvodu, že Byron měl v určitém období Puškinova života vliv na jeho tvorbu. Evžena autor zpodobňuje s Childe Haroldem.

*„Jak Childe Harold ted' zasmušilý
si do salónů vcházet zvyk“ (s. 30)*

Setkáváme se zde také s Grandissonem a Lovelacem, hrdiny románů anglického romanopisce Samuela Richardsona. Využitím těchto postav Puškin popisuje romantické omámení knihami, které potkává Taťaninu matku a posléze i Taťanu samotnou.

Pro popis Taťany využívá srovnání se Světlanou, hlavní představitelkou stejnojmenné balady od V. A. Žukovského, nebo také připodobnění k Julii či Delfině. Obě jsou hrdinky románů, Julii stvořil Rousseau v *Nové Héloise*, Delfina je hlavní představitelka stejnojmenného díla paní de Stael. Využitím těchto ženských postav, hrdinek romantické literatury západních autorů, chtěl Puškin poukázat na přílišnou oblibu těchto spisovatelů u tehdejší ruské šlechty.

Puškin v knize charakterizuje vliv mužských literárních postav na ženy, kontext je však stažen hlavně na Taťanu. Vystupují zde hrdinové jako Melmoth ze stejnojmenného románu anglického spisovatele Roberta Maturina, Korzár z básně George Gordona Byrona či Jean Sbogar z francouzského románu Charlese Nodiera.

*„Ted' Vampyr se jí modlou stal
a Melmoth, tulák zamračený,
či Korzár nebo Věčný Žid
a Sbogar podemílá klid
tajemstvím okouzlené ženy.“ (s. 73)*

3.8.1.2 Skutečně žijící osobnosti

Mimo literárních postav užívá Puškin ve svých dílech i mnohá významná jména z uměleckého světa.

Z literární oblasti se tu setkáváme se jmény spisovatelů jako Publius Ovidius Naso, Torquato Tasso, Walter Scott, Jean Racine či George Gordon Byron. Pro popis Lenského Puškin využil dvou významných německých básníků, narozených v 18. století, Johanna Wolfganga von Goetha a Friedricha Schillera.

*„On s lyrou procházel kus světa;
pod nebem Schillera a Goetha,*

*jich poetickým plamenem,
ach, duše zahořela v něm.“ (s. 48)*

Konkrétně z ruské literární tvorby zde uvádí např. dramatika V. A. Ozerova² či P. A. Katěnin³, básníka, dramatika a kritika v jedné osobě. Tyto autory využil v pasážích, kdy mluvil o Evženovi a jeho návštěvách tanečních slavností v divadlech.

*„Tam dělil Ozerov svou slávu,
daň lidských slzí, potlesk davu
se Semjonovou mladičkou.
Náš Katěnin tam mluvou svou
ožívat Corneillovi dával.“ (s. 18)*

Puškin zde zmiňuje i mnohé své blízké, významné představitele ruské kultury. Jmenuje zde přítele P. I. Čaadejeva⁴, myslitele, který byl znám také svou elegancí. Uvádí ho zde v přirovnání s Oněginem.

*„Pln strachu z pustých promluv lidských,
Eugen jak (Čaadajev) vždycky
Byl pedant v oblékání svém
a to, co zveme švihákem.“ (s. 23)*

Z myslitelů uvádí jména Jeremy Bentham. Jedná se o anglického právníka, filozofa a ideologa buržoazního liberalismu, nebo také Jean-Jacques Rousseau, mj. spisovatel.

² Vladislav Alexandrovič Ozerov (1769 – 1816) – autor úspěšných truchloher

³ Pavel Alexandrovič Katěnin (1792 – 1853) – básník, kritik a dramatik, Puškin si ho jako kritika velmi cenil

⁴ Pjotr Jakovlevič Čaadajev (1794 – 1856) – vynikající ruský myslitel

4 Zrcadlení autorova života na pozadí příběhu

Básník do díla promítá svůj osud, své pocity, radosti a strasti. Promítá skutečnosti, které ho na životní cestě potkaly. Autor „do děje svého románu stále zasahoval různými odbočkami, vplétal své dojmy, hovořil se čtenářem, razil vtipné aforismy, karikoval místy své hrdiny, kritisoval petrohradskou a moskevskou společnost“. (Běhounek, 1949, s. 66)

Z Puškinovy lyrickoepické poémy pomalu vznikla „*konfese, do níž se promítá jeho osobní situace, krásné bloudění mládí, zážitky vyhnanství, ale také technologie spisovatelského řemesla, krize romantismu a poezie, drtivý nástup prózy, totalizace společnosti a problém lidské svobody a jejích odvrácených stran*“. (Pospíšil, 1998, s. 39)

V tomto díle s autobiografickými prvky Puškin „*vyjádřil tragickou životní dráhu člověka mezi zrozením, pomíjivostí a smrtí, kterou vše končí*“. (Pospíšil, 1998, s. 42)

V. G. Bělinskij (1899, s. 5) dostatečně svými slovy vystihl kouzlo a krásu Puškinovy reflexe v díle:

„*Oněgin jest nejupřímnější dílo Puškinovo, nejmilejší děcko jeho fantasie, a není mnoho prací, ve kterých by se osobnost básníkovy tak plně, světle a jasně obrázela jako se obrází v Oněginovi osobnost Puškina. V této básni je celý jeho život, celá duše, celá láska jeho; v ní jeho city, pojmy a idealy.*“

V každé z osmi hlav, kterými se budeme jednotlivě dále zabývat, jde silně cítit odraz Puškinova života a osobnosti. Tím, jak příběh postupuje, poznáváme básníka stále blíž, stále osobněji, cítíme, jak se vyvíjí jeho myšlení, jak mu přibývá věk a ubývá optimismu a radosti.

4.1 Hlava první

Již ve druhé sloce první hlavy Puškin popisuje vlastní osud. Zmiňuje se o květnu roku 1920, kdy byl vypovězen z Petrohradu, a umožňuje tak čtenáři nahlédnout do událostí, které ho potkaly. (Hendrych, 1956, s. 267)

„*Však sever na mne zlý má vliv*“. (s. 11)

V osmé sloce hovoří o Publiu Ovidiu Nasovi a Moldávii, kraji, kde byl sám nucen pobývat mezi léty 1820 – 1824. Právě využití Nasova jména symbolizuje Puškinovo vyhnanství, protože tento římský básník byl vypovězen do kraje při Černém moři, kde pobýval ve městě Tomech roku 17. Zde také zemřel. Blízko tohoto města žil Puškin ve vyhnanství. (Hendrych, 1977, s. 247)

„*to věda něžné vášně byla,*

*kdys Ovidem slavená,
pro niž ta duše ztracená
v mhách Moldávie zakončila
život, jenž bouře byl a ples,
sníc o svém Římě v dálce kdes.*“ (s. 14)

V padesáté sloce Puškin promítá myšlenku na útěk do ciziny, kterou měl při svém pobytu v Oděse. Jmenuje Afriku, protože jeho praděd z matčiny strany byl habešského původu. (Hendrych, 1956, s. 270) Zároveň vyjadřuje své pocity a dojmy, které pojí se svou rodnou zemí. Hovoří o dobrých i zlých časech, které nastaly.

*„Je čas opustit nudný břeh,
kde živil hněv se na mě řítí,
čas, na vodách, v nichž zuří děs,
pod nebem Afriky mé kdes
o mračné Rusi teskně sníti,
kde strádal jsem, kde miloval,
kde srdce své jsem pochoval.*“ (s. 35)

4.2 Hlava druhá

Pro popis Vladimíra v šestnácté sloce se inspiroval svým spolužákem z lycea, který se později účastnil hnutí děkabristů. (Hendrych, 1956, s. 271)

*„Poeta pod přilbou své hřívy,
pak opět s žárem, s výkřiky
čet ze severní epiky“* (s. 51)

Na konci druhé hlavy Puškin hovoří o životě, nicotnosti a naději. Básník zde vyjadřuje naději, že jeho dílo nebude zapomenuto a na něj samotného se nezapomene jako na básníka. Současně děkuje těm, kteří tyto jeho obavy pomohou svými činy vyvrátit.

*„Snad v něčím srdci zazní přece;
a osud se svou perutí
mé strofě nedá zhasnout v řece
věčného zapomenutí.“* (s. 64)

4.3 Hlava třetí

V této kapitole obrací básník svá slova mj. k J. A. Baratynskému⁵, básníku z tzv. puškinské plejády. Puškin hovoří se smutkem a s bolestí o svých pocitech. Autor na básníka vzpomíná, teskní, že není s ním. Zároveň si uvědomuje tehdejší přítelovu situaci, tedy vynucený pobyt ve Finsku. (Hendrych, 1956, s. 272)

*„sám pod finského nebe prahy
se kdesi toulá, neslyší
hlas bolesti mé nejtišší.“ (s. 83)*

V závěru hlavy Puškin vyjadřuje únavu, touhu po odpočinku.

4.4 Hlava čtvrtá

V hlavě čtvrté vzpomíná na jednoho ze svých nejbližších přátel, ruského lyrika, N. M. Jazykova.⁶

*„I v tobě, Jazykove, žije
týž okřídlený srdce vzruch“ (s. 111)*

V třicáté páté sloce stáčí své vzpomínky i na náňu, na svou přítelkyni a chůvu, která měla významný vliv na jeho literární utváření. Mluví zde i o tom, jak tráví své volné chvíle.

Vzpomíná na dřívější léta, kdy tvořil verše, které vyvolávaly smích. Vše se udávalo za přítomností jeho přátel. Puškin zde s jistým optimismem hovoří o oné minulosti, zároveň však v jeho slovech můžeme cítit jistou melancholii, když oslovuje přátele, z nichž někteří odešli.

*„svým grošem platíval jsem za ně,
pamatujete, přátelé?“ (s. 118)*

Básník se v této hlavě rozhovořil i o alkoholu a jeho osobním názoru na něj. S vtipem zprostředkovává čtenáři fakt, že přešel od šampaňského k bordeauxskému. Ovšem následně je označuje za přítele a soudruha v časech zlých. Zde opět pocítíme Puškinovu bolest.

*„a všude dobrým soudruhem,
jenž s námi o bolest, když souží,
i o prázdeň se rozdělí.“ (118)*

⁵ Jevgenij Abramovič Baratynskij (1800 – 1844) – ruský romantický básník, první z tzv. puškinské plejády

⁶ Nikolaj Michajlovič Jazykov (1803 – 1846) – ruský básník

4.5 Hlava pátá

V páté hlavě básník naznačuje jistý předěl, zlom v životě. Odkazuje na úvodní verše básně, které byly optimistické, vyzdvihovaly petrohradské večírky a Puškin se zde nechal unášet kouzlem tančících nohou. Hovoří o nové etapě života i slohu. Současně sděluje čtenáři, že hodlá tuto hlavu „očistit od zbytečných plev“. (s. 145)

*„Ted', poslav mladost svoji spát,
mám čas už líp si počínat,
a to i životem, i slohem“ (s. 145)*

4.6 Hlava šestá

V hlavě šesté můžeme vidět básníkovo ztotožnění s Lenským, který jako mladý umírá, pomyslně přichází o své mládí stejně jako Puškin, který se s ním v předchozí hlavě rozloučil.

*„spí s nadějí, jež nedozraje,
spí, sotva dětské šaty svlék!“ (s. 168)*

Puškin zde pomyslně vytvořil smutnou paralelu se svým vlastním životem. Stejně jako Lenskij zemřel při souboji, jehož důvodem byla žena.

Ke konci kapitoly opět vyjadřuje svou únavu, nutnost odpočinku, zároveň však uklidňuje čtenáře slovy, že se brzy vrátí ke svému hrdinovi, tedy Evženovi. Jde zde cítit změna Puškinovy osobnosti, jeho pohledu na život. Již to není pozitivní literát zaměřující se na veselí, jako jsou večírky a plesy. Nyní v něm vidíme muže dospělého, unaveného a neklidného.

*„Sny jiné, chladné nadmíru,
a jiné přísné starosti mi
jak v ústraní, tak v ruchu mýt
jdou neklid v sen mé duše sít.“ (s. 171)*

4.7 Hlava sedmá

S postupem kapitol je básník stále více zarmoucený a vyjadřuje svou bolest. Ovšem vše jde ruku v ruce se samotnými protagonisty, jejichž osud se nese v podobném duchu. Uvažuje sám o sobě, zda je jeho duše již mrtvá. Duševní rozpoložení Puškina nabývá stále negativnějšího charakteru. Uchyluje se ke vzpomínkám a k lítosti, která zbyla z mládí. Působí vyčerpaně, v podstatě až staře, na konci sil.

*„Či vesel být již nedovedu,
a vše, co život dá a smích,
co tančí, skví se v očích mých,
mi přidá nudy jen a jedu
do dávno mrtvé duše mé,
jež vidí vše v tmách ztopené?“ (s. 177)*

Později hovoří se zanícením o Moskvě, o Petrohradu. Líčí skutečnosti, které v důsledku napoleonských válek nastaly a i jeho samotného ovlivnily, i na něm se podepsaly. Na konci hlavy vyjadřuje myšlenku na dlouhou cestu, která je před ním. Toto prohlášení si můžeme vyložit různě, může hovořit o svém životě, ale i o dlouhé cestě, než dokončí knihu.

4.8 Hlava osmá

Na úvod poslední hlavy Puškin vzpomíná na své mládí, na studium na lyceu, kdy se rozvíjel, vše bylo plné krásy, nadějí, básník objevoval nové a nepoznané. Všechny dveře mu byly otevřené. Hovoří o své Múze, která ho vždy všude provázela, neopustila ho ani v dobách vyhnanství.

*„Svět s veselou nás vítal tváří.
První úspěch nám křídla dal.“ (s. 209)*

Jak uvádí Běhounek (1949), Puškin se v závěru elegicky loučí se čtenářem i s hrdiny, melancholicky vzpomíná na osud svých přátel děkabristů, kteří byli posláni do vyhnanství.

*„Však ti, kteří mě milovali,
jimž první sloky četl jsem..
těch není již, a druzí v dáli“ (s. 239)*

„A loučí se i s tou, jež mu patrně sloužila za vzor Taťány, s Marií Rajevskou, která se roku 1825 provdala a vzala si o dvacet let staršího knížete Volkonského a věrně ho následovala do sibiřského vyhnanství.“ (Běhounek, 1949, s. 66) Největší paralelu Marie Rajevské a Taťány můžeme vidět právě na konci příběhu, kdy Taťána odmítá svou jedinou lásku, vědoma si posvátnosti svazku, který uzavřela. Rozhodne se stát svému muži po boku bez ohledu na Oněginovo vyznání.

*„A ta, kterou mi připomíná
Taťány drahé ideál...
Jak mnoho, mnoho osud vzal!
Blažen, kdo kvas života záhy*

*opustil, do dna nedopiv
svůj plný pohár vína dřív,
nedočet román jeho blahý
a rázem rozloučil se s ním
jak autor s Oněginem svým.“ (s. 239)*

Závěr

V této práci *Interpretace díla A. S. Puškina Evžen Oněgin a zrcadlení autorova života na pozadí příběhu* bylo hlavním cílem interpretovat dílo pomocí postav, motivů a jazykové složky. Dalším záměrem bylo obsáhnout Puškina samotného, jak jeho život a tvorbu, tak také jeho odraz v díle samotném. V těchto částech máme možnost seznámit se s dobovými charakteristikami, které jsou znát nejen v životě samotného básníka, ale setkáváme se s nimi i v díle.

Puškina jsme poznali z mnohých pohledů, jako člověka, jako muže i jako literáta, který neupadl v zapomnění. Na základě dostatečného množství literatury jsme se s těmito stránkami autora seznámili samostatně, ve výsledku se však propojily, aby podaly celistvý obraz Puškinův. V jeho životě můžeme nalézt mnohé mezníky, které vždy zaujmou. Paradoxně nejpozoruhodnější je básníková smrt. Umírá stejně jako jedna z postav, kterou stvořil, odchází z tohoto světa jako romantický hrdina, který je rozčarovaný a zklamaný a zažívá onen světobol tak charakteristický pro romantismus.

V samotné interpretaci jsme se seznámili se vznikem díla, které provázely mnohé komplikace, a tak byl Puškin nucen některé pasáže vynechat. Vyňaté části byly nejednou předmětem bádání stejně jako desátá hlava, která je stále záhadou, básníkův záměr pravděpodobně zůstal nevyřešen.

Následně jsme se zaměřili na dějovou linii, která se od počátku drží převážně Oněgina samotného. S hrdiny se loučíme v okamžiku, kdy Taťána odmítá Evženovu lásku. Poté se před námi osudy těchto hrdinů uzavírají.

Dále jsme popsali kompoziční složku, která tvoří velmi propracovaný celek. Autor důmyslně využívá motta na úvod každé knihy, aby čtenáři nastínil myšlenku hlavy, zároveň tyto citace podtrhují lyričnost příběhu.

Seznámili jsme se také s románovými hrdiny a jejich osudem. Se dvěma hlavními protagonisty se pojí dva odlišné a výjimečné celky v knize, jedná se o milostná vyznání Taťány a Evžena. Vášnivý dopis adresovaný Evženovi byl na dobu vzniku románu průlomový, Puškin zde otevřeně popisuje vášeň, touhu a lásku.

Následně jsme postihli autorův subjekt, který je silně znát od prvních stran. Puškin zaujímá nejen roli vypravěče, ale i nestranného pozorovatele, mnohdy i přítele samotných postav. Dále jsme rozebrali stěžejní motivy, protože od počátku až do konce určují směr příběhu.

Pozoruhodnou součástí je jazyková složka díla. Puškin využívá jména literárních postav a jména skutečně žijících osob, aby dostatečně postihl myšlenku, kterou chtěl čtenáři sdělit. Dílo tímto nabývá širokého rozměru.

Jedinečnou část díla zaujímá zrcadlení autorova života na pozadí příběhu, jak už sám název napovídá. Puškina téměř nepřetržitě vidíme mezi řádky. Vnímáme jeho pocity, nálady, později smutek, bolest, únavu. Dává nám nahlédnout do svých životních osudů, se zánícením hovoří o rodném Rusku, o svém mládí, o přátelích, kteří jako děkabristé zemřeli, nebo byli poslání do vyhnanství, mluví o těch, kteří ho již opustili. V díle se ovšem promítá také v postavách samotných, převážně ho vidíme v postavě Evžena. Pozorným okem můžeme spatřit paralelu Puškinova a Evženova mládí. Vidíme také Evženův život v ústraní nebo i jeho putování po Rusku, které je v některých vydáních uveřejněno, což můžeme sledovat i v životě autora, který byl za své projevy sankcionován nucenými pobyty v cizině. Paralelou je také smrt Lenského. Z jedné strany chápeme tuto událost jako smrt Puškina, mladého básníka, který vchází do nové etapy života. Ovšem smutné srovnání s Lenského smrtí je i ukončení života samotného Puškina, který se také kvůli ženě účastnil souboje, a smrtelná střela přetrhla nit jeho života.

Při interpretaci bylo využito mnohých zdrojů sekundární literatury pro lepší uchopení básníkovy života i některých prvků v díle, stejně tak je zde ovšem hojně využito vlastních myšlenek a nápadů, díky nimž bylo dosaženo požadované interpretace v takovém rozsahu, který by dostatečně a podrobně obsáhl toto pozoruhodné literární dílo.

Při interpretaci díla bylo použito mnohých citací ze samotné knihy, důvodem bylo názorně poukázat na zjištěné a vypožorované skutečnosti.

Literatura

- BĚHOUNEK, V. *Alexandr Sergejevič Puškin: Život, dílo, ohlasy*. Praha: Práce, 1949.
- BĚLINSKIJ, V. G. *Evžen Oněgin: Kritická stat' V. G. Bělinského*. Praha: Josef Pelcl, 1899.
- CEJTLIN, A. Ruská literatura 19. století. In: *Ruská literatura*. Přeložil a uspořádal Jan Petrmichl. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1947.
- HENDRYCH, A. Poznámky. In: *Evžen Oněgin*. 5. vydání. Praha: Odeon, 1977.
- HENDRYCH, A. Poznámky. In: *Evžen Oněgin*. 9. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.
- HONZÍK, J. – PAROLEK, R. *Ruská klasická literatura (1789 – 1917)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1977.
- JEHLIČKA, M. Od Lomonosova k Puškinovi. In: *Aby se literatura stala inspirací: Ruská literatura očima Miloslava Jehličky*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006.
- LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vydání. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2002.
- LOTMAN, J. M. *Puškin*. Přeložila Jiřina Zumrová. 1. vydání. Praha: Lidové nakladatelství, 1987.
- MAJEROVÁ, M. Prostora a jas. In: *Puškin u nás: 1799 - 1949*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis; Svět sovětů, 1949.
- MATHESIUS, B. Doslov. In: *Evžen Oněgin*. 9. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.
- MEJLACH, B. A. S. *Puškin: Život a dílo*. Přeložil Milan Korejs. 1. vydání. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.
- PETRŮ, E. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vydání. Olomouc: Rubico, 2006.
- POSPÍŠIL, I. *Ruský román: Nástin utváření žánru do konce 19. století*. 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 1998.
- PUŠKIN, A. S. *Evžen Oněgin*. Přeložil Josef Hora. 5. vydání. Praha: Odeon, 1977.
- RUBÁŠ, S. *Já píši Vám: Evžen Oněgin v českých překladech*. 1. vydání Brno: Host, 2009.
- ŘEZÁČ, V. Puškin v dnešku. In: *Puškin u nás: 1799 - 1949*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis; Svět sovětů, 1949.
- SVATONĚ, V. Puškin. In *Slovník spisovatelů: Sovětský svaz. II (L-Ž): Literatura ruská, ukrajinská a běloruská, literatury sovětského Pobaltí, literatury sovětského východu*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1977.

TÁBORSKÁ, J. Romantismus. In *Slovník literárních směrů a skupin*. 2. doplněné vydání. Praha: Panorama, 1983.

VŠETIČKA, F. *Stavba básně*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 1994.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Eva Ludvíková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Interpretace díla A. S. Puškina Evžen Oněgin a zrcadlení autorova života na pozadí příběhu
Název v angličtině:	Interpretation of A. S. Pushkin's work Eugene Onegin and reflection of author's life in the story
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá interpretací díla Alexandra Sergejeviče Puškina Evžen Oněgin a zrcadlením autorova života na pozadí příběhu. Cílem práce bylo seznámení s literárním kontextem doby, s životem a tvorbou autora, dále interpretace samotného díla z hlediska kompozice, postav, motivů a jazykové stránky a postihnout reflexe autorova života v díle.
Klíčová slova:	Alexandr Sergejevič Puškin, Evžen Oněgin, ruská literatura, romantismus, interpretace díla, láska, přátelství, smrt
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis focuses on the interpretation of Alexander Sergeyevich Pushkin's work Eugene Onegin and the picturing of author's life in the story. The aim of this work was to describe the literary context of the era, the life and work of the author, further the interpretation of the literary work itself based on analyzing the composition, characters, motives, language and recording the picturing of the author's life in the story of the novel.
Klíčová slova v angličtině:	Alexander Sergeyevich Pushkin, Eugene Onegin, Russian literature, romanticism, interpretation of a literary work, love, friendship, death
Přílohy vázané v práci:	Žádné
Rozsah práce:	46 stran
Jazyk práce:	Český jazyk